

O ČINNOSTI OKRESNÍHO ARCHIVU V RYCHNOVĚ NAD KNĚŽNOU

Okresní archiv v Rychnově n. Kn. vznikl v roce 1955 na základě vládního nařízení o vytvoření jednotného státního archivního fondu ze dne 7. května 1954.

Do této doby totiž existovaly na území dnešního okresu pouze městské archivy, spravované dobrovolnými pracovníky. Úroveň těchto archivů byla kolísavá a jejich hmotné vybavení většinou zcela neuspokojivé. Písemné pozůstalosti měst, obcí, cechů, živnostenských společenstev a spolků byly pak někdy ukládány v místních muzeích nebo v archivech. Mnohdy však zůstaly v soukromém držení jednotlivců, kde postupem doby vzaly za své, nebo jsou ještě dodnes veřejnosti nepřístupny. Písemnosti z provenience okresních institucí byly ukládány v tehdejším Krajském archivu v Kuku. V obcích, kromě několika čestných výjimek, se o staré písemnosti vůbec nikdo nestaral.

Tento stav byl příčinou mnoha nenahraditelných ztrát, kdy neznalostí i neodpovědností některých funkcionářů bylo mnoho cenných písemných památek nenávratně zničeno.

Výše citovanými vládními nařízeními a dalšími zákonnými opatřeními byly všechny písemnosti z provenience úřadů, škol, hospodářských i zájmových organizací a všech jejich předchůdců prohlášeny za součást jednotného státního archivního fondu. V jednotlivých okresech byly zřízeny okresní archivy s úkolem shromažďovat, ukládat, odborně zpracovávat a zpřístupňovat archiválie, které vznikly z činnosti okresních i místních institucí.

Nově vzniklý okresní archiv, umístěný v přízemí státního zámku v Rychnově n. Kn., musel těžce zápasit s řadou potíží. Byl to zejména akutní nedostatek prostoru a vybavení, nedostatečné personální obsazení a v neposlední řadě i přezíravost a nepochopení některých činitelů.

Úkolů bylo mnoho. Nejprve bylo třeba vybudovat depositáře, zajistit dostatek kartonů, zařídit pracovny a knihovnu. Současně bylo započato s prováděním skartace a svazu písemností z jednotlivých národních výborů, později ze škol, farních úřadů, JZD a ostatních institucí. Zároveň byla provedena delimitace písemností ze státního archivu i jednotlivých muzeí. Přivezený materiál byl zbaven bezvýznamností, uložen do kartonů a označen. Tím byl alespoň zhruba zpřístupněn badatelské veřejnosti.

Souběžně s touto činností byla budována i vlastní knihovna, bez níž jest jakákoliv odborná historická práce nemyslitelná. Z původních asi 40 svazků v roce 1963 obsahuje dnes knihovna okresního archivu 3.773 svazky.

V další etapě činnosti bylo přikročeno k úkolu časově i odborně velmi

náročnému — k inventarisaci archivních fondů a k vypracování podrobných evidenčních a orientačních pomůcek.

Z původně zinventarizovaných dvou fondů o velikosti 13 běžných metrů v roce 1963, jest nyní zinventarizováno, t. j. plně zpřístupněno, 17 nejdůležitějších fondů o velikosti 565 běžných metrů. Jsou to zejména fondy: Okresní úřad Rychnov n. Kn. a Kostelec n. Orł., Politická expositura v Opočně, okresní soudy Kostelec n. Orł., Opočno, Rokytnice v Orł. h. a Rychnov n. Kn., archivy měst Vamberka, Solnice, Kostelce n. Orł., Rychnova n. Kn. a další fondy. V současné době se dokončuje inventarisace archivu města Dobrušky.

Kromě této základní archivní práce uspořádali pracovníci okresního archivu řadu přednášek a besed z dějin Podorlicka a rovněž publikovali řadu článků s historickou tematikou.

V roce 1967 byl pořízen soubor 200 kusů barevných diapositivů nejdůležitějších písemných památek, uložených ve zdejším archivu. Promítané diapositivity jsou vděčným průkazným materiálem při přednáškách.

V roce 1965 uspořádal okresní archiv ve spolupráci s Muzeem Orlických hor v Rychnově n. Kn. k 20. výročí osvobození Československa rozsáhlou výstavu archivních dokumentů „Revoluční tradice Podorlicka 1620—1965“, na níž bylo vystaveno téměř 600 nejprůkaznějších exponátů. Výstavu navštívilo přes 3.000 osob.

Okresní archiv se rovněž podílel přímou spoluprací, zapůjčením dokumentů nebo odbornou radou řady dalších výstav, pořádaných jinými institucemi. V poslední době jest věnována značná pozornost účastníkům a pamětníkům různých významných událostí (stávký, odboj apod.), s nimiž jsou pořizovány podrobné zápisy nebo magnetonové záznamy.

V současné době vykonává okresní archiv odborný archivní dohled nad 320 úřady, školami a organizacemi okresu.

K 31. 12. 1967 bylo v depositářích okresního archivu uloženo 866 archivních fondů (archivním fondem jsou všechny dochované písemnosti z úřední činnosti instituce), skládajících se ze 7.286 kartonů a 9.590 úředních knih o celkovém počtu 16.876 jednotek. Velikost všech deponovaných fondů činí 1.056 běžných metrů.

Nejstarší archiválií jest dobrušské privilegium Mutiny z Dobrušky z roku 1320; nejmladší dokumenty jsou ze současnosti.

Za rok 1967 vykázal okresní archiv 184 návštěv badatelů, pracujících na 23 seriosních themech.

V okresním archivu jsou uloženy fondy okresních úřadů Dobruška, Kostelec n. Orł., Rychnov n. Kn., politické expositury v Opočně, okresních zastupitelstev Kostelec n. Orł., Opočno a Rychnov n. Kn., okresní školní rady v Rychnově n. Kn., okresních soudů v Kostelci n. Orł., Opočně, Rokytnici v Orł. h. a Rychnově n. Kn., okresních prokuratur v Dobrušce a Rychnově n. Kn., berních úřadů Dobrušky, Kostelce n. Orł., Opočna a Rychnova

nad Kněž., okresních národních výborů v Dobrušce, Novém Městě n. Met. a Rychnově n. Kn., dále fondy nemocnic, pojišťoven a všech okresních výborů zájmových a společenských organizací i jejich předchůdců. Dále jsou zde deponovány všechny dochované místní fondy, tj. archivy měst a obcí, škol, farních úřadů, JZD, cechů, živnostenských společenstev, spolků i významných jednotlivců.

Jest však zapotřebí, aby všichni občané, kteří vlastní nejrůznější staré písemnosti, si uvědomili, že i ta nejvzácnější písemná památka, pokud není badatelům dostupná, jest prakticky bezcenná. Rovněž nejsou na místě laické úvahy o event. bezcennosti jednotlivin. Vždyť mnohdy takováto na první pohled bezvýznamná písemnost v souvislosti s materiálem uloženým v archivu dokreslí obraz zkoumaných dějů.

Fondy Okresního archivu v Rychnově n. Kn. obsahují téměř nepřehledné množství důležitých pramenů ke studiu hospodářských, politických, kulturních i sociálních dějin okresu i obcí v souvislé řadě od 14. století do současnosti. Záleží tedy jen na badatelích, aby tento cenný historický materiál, který jim jest k dispozici, plně využívali.

Václav Matouš, ředitel archivu